

บทสรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

บทสรุป

การศึกษาเปรียบเทียบมโนทัศน์เรื่องความสุขตามทรรศนะของพระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต) และจอห์น สจ๊วต มิลล์นั้น ผู้วิจัยมุ่งเน้นศึกษาเปรียบเทียบมโนทัศน์เรื่องจุดมุ่งหมายสูงสุดของมนุษย์และเกณฑ์ตัดสินการกระทำ หลังจากศึกษาเปรียบเทียบแต่ละหัวข้อ ผู้วิจัยพบว่าปรัชญาเมธีทั้งสองท่านมีลักษณะแนวคิดที่คล้ายคลึงและแตกต่างกันโดยสรุปได้ดังนี้

1. จุดมุ่งหมายสูงสุดของมนุษย์

พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต) และจอห์น สจ๊วต มิลล์ มีแนวคิดเรื่องจุดมุ่งหมายสูงสุดของมนุษย์คล้ายคลึงกัน โดยปรัชญาเมธีทั้งสองท่านถือว่าความสุขคือจุดมุ่งหมายสูงสุดของมนุษย์ทั้งนี้เพราะโดยสัญชาติญาณพื้นฐานของมนุษย์ มนุษย์จะพยายามแสวงหาความสุขและหลีกเลี่ยงความเจ็บปวดหรือความทุกข์ เพราะฉะนั้นความสุขจึงเป็นจุดมุ่งหมายของมนุษย์ทุกคนไม่ว่าชนชาติหรือศาสนาใด อาจจะมีคนบางคนปฏิเสธว่าความสุขไม่ใช่จุดมุ่งหมายสูงสุดของชีวิตแต่ถ้าลองสืบสาวไปให้ถึงที่สุดมนุษย์ทุกคนคงจะปฏิเสธไม่ได้ว่าความสุขคือจุดมุ่งหมายสูงสุดของชีวิต ความต้องการของมนุษย์ที่นอกเหนือจากนี้เป็นเพียงเงื่อนไขหรือสาเหตุของความสุขเท่านั้น

ถึงแม้ว่าพระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต) และจอห์น สจ๊วต มิลล์ จะยอมรับว่าความสุขคือจุดมุ่งหมายสูงสุดของชีวิตเช่นเดียวกันแต่แนวคิดเรื่องระดับของความสุขที่ปรัชญาเมธีทั้งสองท่านกล่าวถึงก็มีลักษณะที่แตกต่างกัน พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต) แบ่งระดับของความสุขออกเป็น 2 ระดับ คือความสุขระดับโลกียสุข และ ความสุขระดับโลกุตตรสุข ความสุขระดับโลกียสุขเป็นความสุขอันเป็นวิสัยของโลกที่ยังมีความต้องการลาภ ยศ สุข และสรรเสริญ เมื่อใดที่ความสุขระดับนี้แปรปรวนไปตามโลกธรรมก็จะก่อให้เกิดความเสื่อมลาภ ยศ สุข และสรรเสริญ ความทุกข์

ก็จะเข้ามาแทนที่ทันที พระธรรมปิฎก (ประยูรค์ ปยุตโต) จึงแนะนำให้ละความสุขระดับต่ำคือความสุขระดับโลกีย์สุขเพื่อความสุขในขั้นที่ประณีตสุขุมยิ่งขึ้น และเป็นความสุขที่ดับทุกข์โดยสิ้นเชิง ซึ่งก็คือความสุขระดับโลกุตตรสุข

สำหรับจอห์น สจ๊วต มิลล์ มิลล์กล่าวถึงเพียงวิธีการแสวงหาความสุข ความสุขที่จอห์น สจ๊วต มิลล์แสวงหาจะต้องเป็นความสุขที่มีมากที่สุดสำหรับคนจำนวนมากที่สุด จากพฤติกรรมการแสวงหาความสุขตามธรรมชาติของจอห์น สจ๊วต มิลล์แสดงให้เห็นว่าจอห์น สจ๊วต มิลล์ยังมีปริมาณความสุขไม่เพียงพอจึงต้องพยายามแสวงหาความสุขเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งประเด็นนี้สามารถปกป้องธรรมชาติของมนุษย์ได้ว่าหากบุคคลใดแสวงหาอะไรให้ตนเองมาก แสดงว่าบุคคลผู้นั้นกำลังขาดแคลนสิ่งที่ตนแสวงหาอยู่ การแสวงหาความสุขให้มากที่สุดตามธรรมชาติของจอห์น สจ๊วต มิลล์ จึงอาจจะก่อให้เกิดความวุ่นวาย กระเลือกกระสน เกรี้ยวในจิตใจใจของบุคคลและสังคม ยิ่งแสวงหาความสุขมากเท่าไรก็ยิ่งเกิดความทุกข์ ถ้าจะนำความสุขตามธรรมชาติของปรัชญาเมธีทั้งสองท่านมาเปรียบเทียบกันความสุขตามธรรมชาติของจอห์น สจ๊วต มิลล์ ก็เทียบได้กับความสุขระดับต้นหรือความสุขระดับโลกีย์สุขตามธรรมชาติของพระธรรมปิฎก (ประยูรค์ ปยุตโต) เท่านั้น

2. เกณฑ์ตัดสินการกระทำ

จากการศึกษาเปรียบเทียบเรื่องเกณฑ์ตัดสินการกระทำระหว่างธรรมชาติของพระธรรมปิฎก (ประยูรค์ ปยุตโต) และจอห์น สจ๊วต มิลล์ ผู้วิจัยพบว่าปรัชญาเมธีทั้งสองท่านมีธรรมชาติคล้ายคลึงกันในเรื่องการใช้ปัญญาหรือมโนธรรมมาช่วยในการตัดสินการกระทำ ทั้งนี้เพราะการใช้ปัญญาสามารถทำให้มนุษย์ใช้เหตุผลในการแสวงหาความจริงหรือตัดสินการกระทำได้ว่า สิ่งใดเป็นสิ่งถูกต้องหรือไม่ถูกต้อง

ถึงแม้ว่าพระธรรมปิฎก (ประยูรค์ ปยุตโต) และจอห์น สจ๊วต มิลล์จะยอมรับว่ามนุษย์ควรใช้ปัญญาเป็นเครื่องมือในการตัดสินการกระทำ แต่ปรัชญาเมธีทั้งสองท่านมีหลักเกณฑ์ในการตัดสินการกระทำที่แตกต่างกัน พระธรรมปิฎก (ประยูรค์ ปยุตโต) ใช้เจตนาเป็นเกณฑ์หลัก และใช้ผลการ

กระทำเป็นเกณฑ์รองในการตัดสินการกระทำ ลักษณะของเจตนาตามทรรณะของพระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต) ไม่ว่าจะเจตนาดีหรือไม่ดีจะต้องขึ้นกับความบริสุทธิ์หรืออกุศลมูลที่เกิดขึ้น ในจิต สำหรับจอห์น สจ๊วต มิลล์ เขามีทรรณะว่าการกระทำที่ถูกคือการกระทำที่ก่อให้เกิดความสุขมากที่สุดสำหรับคนจำนวนมากที่สุด จอห์น สจ๊วต มิลล์ถือว่าการกระทำต่าง ๆ ในตัวมันเองไม่ดี หรือชั่วและไม่ถูกหรือผิด แต่มันจะผิดหรือถูกก็ต่อเมื่อมันเกิดผลอย่างไร เกณฑ์ตัดสินการกระทำตามทรรณะของจอห์น สจ๊วต มิลล์จึงถือเอาผลของการกระทำเป็นหลักสำคัญ

อภิปรายผล

เนื่องจากเรื่องความสุขเป็นปัญหาสำคัญในทางจริยศาสตร์และเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปแล้วว่าความสุขเป็นสิ่งที่มนุษย์ต้องการเหนือสิ่งอื่นใด การดำเนินชีวิตของมนุษย์ตามปกติก็เพื่อต้องการดิ้นรนแสวงหาความสุข ซึ่งการดิ้นรนแสวงหาความสุขของมนุษย์บางครั้งมีมากจนเกินไป หรืออาจจะหลงทิศทางการแสวงหาความสุขและอาจส่งผลให้ผู้แสวงหาความสุขพบแต่ความทุกข์เท่านั้น

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยขอมองย้อนกลับไปสู่สังคมไทยในอดีตเราจะพบว่าสังคมไทยดั้งเดิม โดยเฉพาะสังคมชนบทเป็นสังคมที่มีความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย เศรษฐกิจพื้นฐานเป็นการผลิตเพื่อยังชีพ วัตถุประสงค์ในการผลิตสำหรับดำรงชีพมาจากสภาพธรรมชาติที่อยู่รอบตัวทำให้ชาวชนบทมีความใกล้ชิดผูกพันอยู่กับธรรมชาติ มีความเป็นอยู่ที่สามัคคีและมีความรู้สึกเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน พื้นฐานความคิดเช่นนี้ทำให้คนในสังคมต่างหยิบยื่นน้ำใจไมตรีและความปรารถนาดีให้แก่กันและกัน

นับตั้งแต่สิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 ประเทศไทยมุ่งเน้นให้เกิดความทันสมัย (Modernization) ตามแบบตะวันตก จนในปัจจุบันนี้ประเทศไทยมีความเจริญขึ้นอย่างรวดเร็วและกำลังก้าวเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์อย่างเต็มตัว ยุคนี้มีลักษณะของการสื่อสารแบบไร้พรมแดน เพราะฉะนั้นประเทศของเราจึงได้รับวิทยาการความก้าวหน้าจากต่างประเทศอย่างรวดเร็วและง่ายดาย จนในปัจจุบันคนในประเทศของเรามีความเป็นอยู่ที่สะดวกสบายยิ่งขึ้น แต่ขณะเดียวกันก็มีบางสิ่งบางอย่างจากต่างประเทศที่แทรกซึมเข้ามาควบคุมกับวิทยาการสมัยใหม่โดยเราไม่รู้ตัว และกำลังสร้าง

ปัญหาให้กับสังคมปัจจุบันซึ่งก็คือค่านิยมแบบต่าง ๆ เช่นค่านิยมบริโภคนิยม¹ ทุนนิยม² บัณฑิตนิยม³ และเสรีนิยม⁴ ค่านิยมเหล่านี้ทำให้คนในประเทศของเราแสวงหาความสุขจากการได้บริโภควัตถุกันมากขึ้น ซึ่งแต่เดิมไม่ได้มีการปลูกฝังให้คนถือเอาความสุขจากการบริโภควัตถุ หากแต่ให้ถือเอาความสงบด้านจิตใจเป็นหลัก ความเปลี่ยนแปลงเช่นนี้ก่อให้เกิดการต่อสู้แก่งแย่งแข่งขัน การดำเนินชีวิตก็มีแต่จะจ้องเอาเปรียบต่อกันเพื่อแสวงหาสิ่งทีก่อให้เกิดความสุขแก่ตนเองมากที่สุดโดยไม่คำนึงถึงความเดือดร้อนของบุคคลอื่น

จากปัญหาเรื่องการแสวงหาความสุขของมนุษย์อย่างเกินพอดีในปัจจุบัน ส่งผลก่อให้เกิดความสูญเสียสมดุลทางเศรษฐกิจและสังคมทั้งนี้เพราะความสุขของมนุษย์มิได้เกิดจากการมีวัตถุเกินความจำเป็น ยิ่งมีวัตถุเกินความจำเป็นและไม่รู้จักใช้วัตถุนั้น ๆ ให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองและสรรพสัตว์ทั้งหลายอย่างดีพอยิ่งจะนำมาซึ่งความทุกข์ จากประเด็นดังกล่าวนี้จะเห็นว่าค่านิยมต่าง ๆ จากตะวันตกได้เดินมาถึงจุดจุดตัน ไม่สามารถตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของมนุษย์ได้ เพราะฉะนั้นจึงต้องหันหลังกลับมามองหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา และได้ถ่ายทอดโดยพระธรรมปิฎก (ประยูร ธมฺมปุตฺโต) ในเรื่อง**เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ** ซึ่งมีความลุ่มลึกและสมบูรณ์กว่าแนวคิดของตะวันตก

เศรษฐศาสตร์แนวพุทธมีลักษณะเป็นสายกลางหรืออาจจะเรียกว่า เศรษฐศาสตร์สายกลาง หรือเศรษฐศาสตร์มัชฌิมาปฏิปทา (พระธรรมปิฎก (ประยูร ธมฺมปุตฺโต), 2538 ง. : 35) เศรษฐศาสตร์แนวพุทธมีลักษณะเป็นสายกลางหมายถึง การมีความรู้จักประมาณตน รู้จักสมดุลหรือดุลยภาพ และรู้จักความพอดีในการครองตน การครองตนให้สอดคล้องกับเศรษฐศาสตร์แนวพุทธจึงต้องยึดหลักมรรคมีองค์ 8 เพื่อก่อให้เกิดความพอดีในการดำรงชีวิต ณ จุดนี้เศรษฐศาสตร์แนวพุทธตามพระคณาของพระธรรมปิฎก (ประยูร ธมฺมปุตฺโต) ชี้ให้เห็นว่าท่านเน้นเศรษฐกิจด้านอุปทาน (Supply Side)

¹ บริโภคนิยม เป็นแนวคิดที่ปลูกฝังให้มนุษย์หาความสุขสบายจากการได้บริโภควัตถุอย่างเต็มที่

² ทุนนิยม เป็นแนวคิดที่ถือว่าการใช้ชีวิตร่วมกันในสังคมและการคบค้าสมาคมระหว่างเพื่อนมนุษย์ เป็นเรื่องของ การลงทุน การค้ากำไร และการแสวงหาผลประโยชน์

³ บัณฑิตนิยม เป็นแนวคิดที่มุ่งเน้นให้ถือตนเองเป็นใหญ่

⁴ เสรีนิยม เป็นแนวคิดที่เปิดโอกาสให้ปัจเจกชนต่อสู้กันอย่างเต็มที่ โดยรัฐไม่เข้าไปแทรกแซงหรือแทรกแซงน้อย

มากกว่าด้านอุปสงค์ (Demand Side) หมายความว่าเศรษฐกิจจะยั่งยืนหรือพึ่งตนเองได้ จนเป็นอิสระหรือเป็นไทจากสังคมอื่นจะต้องเห็นที่การผลิต โดยจะต้องให้ความสำคัญที่ระบบการผลิตมากกว่าการบริโภคหรือบริโภคนิยม อย่างน้อยเศรษฐกิจตามทฤษฎีของพระธรรมปิฎก (ประยูรช ฺปยุตโต) ท่านเน้นความสมดุลระหว่างอุปสงค์และอุปทาน แต่กรณีสังคมไทยมีแนวโน้มหรือให้ความสำคัญในด้านอุปสงค์ กล่าวคือมีพฤติกรรมเน้นหนักที่บริโภคนิยมหรือทุนนิยม ดังนั้นจึงทำให้เศรษฐกิจปัจจุบันขาดความสมดุล

นอกจากนี้แล้วผู้วิจัยขออนุญาตอันเชิญพระราชดำรัสในองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพล อดุลยเดช รัชกาลปัจจุบันในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง เศรษฐกิจพอเพียงเป็นเศรษฐกิจที่เน้นที่ความรู้จักพอประมาณ ซึ่งมีรากความคิดจากคำสอนตามหลักพุทธธรรมในเรื่องมัชฌิมาปฏิปทาเช่นกัน ซึ่งมีลักษณะดังนี้

ระบบเศรษฐกิจพอเพียงจะเน้นให้บุคคลมีสำนึกในศีลธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญาและความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี (อรสุตา เจริญรัต, 2544 : 287)

ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่าแนวความคิดในเรื่องเศรษฐศาสตร์แนวพุทธ และเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวคิดที่เหมาะสมที่สุดสำหรับสภาพสังคมในปัจจุบันที่กำลังมีแนวทางการแสวงหาความสุขในทางที่ผิดพลาดเพราะเน้นด้านอุปสงค์หรือบริโภคนิยม ทั้งนี้เพราะแนวคิดเรื่องเศรษฐศาสตร์แนวพุทธ และเศรษฐกิจพอเพียงมีเป้าหมายสุดท้ายเพื่อเน้นการขจัดความทุกข์ให้หมดไปโดยสิ้นเชิง และไม่เบียดเบียนตนเอง ผู้อื่นตลอดจนสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้เพื่อให้มนุษย์ สังคมและสิ่งแวดล้อมอยู่ร่วมกันอย่างมีสันติสุข นั่นก็คือทุกฝ่ายต้องอยู่ในภาวะแห่งความสมดุล

เพราะฉะนั้นจึงสรุปได้ว่าการแสวงหาความพึงพอใจหรือความสุขแบบตะวันตกมิได้เป็นคำตอบสุดท้ายในทางที่จะเป็นช่องทางให้มนุษย์มีความสุขอย่างแท้จริงได้ แต่ผลสุดท้ายที่มักเกิดขึ้นคือความทุกข์ระยะยาว หากไม่ได้เป็นความทุกข์ที่เกิดขึ้นกับตนเองก็อาจเป็นความทุกข์ที่เกิดขึ้น

กับผู้อื่น ส่วนการหลุดพ้นจากความทุกข์ด้วยการใช้ปัญญาตามแนวคิดของพุทธธรรมนั้นสามารถเป็นหลักประกันได้แน่นอนว่าจะประสบความสุขได้ในที่สุด ทั้งต่อตัวผู้ปฏิบัติเอง และเพื่อนมนุษย์ตลอดจนสัตว์ร่วมสังสารวัฏ

ข้อเสนอแนะ

ผลจากการศึกษาเปรียบเทียบเรื่องเกณฑ์ตัดสินการกระทำตามพระคัมภีร์ของพระธรรมปิฎก (ประยูรย์ ปยุตโต) และจอห์น สจ๊วต มิลล์ ผู้วิจัยเห็นว่าเกณฑ์ตัดสินการกระทำตามพระคัมภีร์ของพระธรรมปิฎก (ประยูรย์ ปยุตโต) มีความเป็นจริงที่สามารถนำไปใช้แก้ปัญหาการแสวงหาความสุขในทางที่ไม่ถูกต้องข้างต้นได้ เนื่องจากแนวคิดของท่านได้คำนึงถึงความสุขของมนุษย์ซึ่งสอดคล้องกับพระคัมภีร์ที่ว่า **การกระทำที่มีคุณค่าทางจริยธรรมต้องเป็นการกระทำที่ก่อให้เกิดประโยชน์และความสุขต่อตนเองและบุคคลคนอื่น** นอกจากนี้แล้วเกณฑ์ตัดสินการกระทำตามพระคัมภีร์ของท่านยังคำนึงถึงลักษณะพื้นฐานอันแท้จริงของมนุษย์ว่ามนุษย์มีลักษณะเกลียดความทุกข์และปรารถนาความสุข ด้วยเหตุนี้เกณฑ์ตัดสินการกระทำตามพระคัมภีร์ของท่านจึงเป็นเกณฑ์ตัดสินการกระทำที่มองสภาพความเป็นจริงของธรรมชาติมนุษย์เป็นสิ่งสำคัญ

สำหรับเกณฑ์ตัดสินการกระทำตามพระคัมภีร์ของจอห์น สจ๊วต มิลล์ อาจใช้เป็นเกณฑ์ตัดสินการกระทำได้ในบางกรณี ในสังคมที่คนยังมีกิเลสและการแก่งแย่งแข่งขันกันสูงเกณฑ์ตัดสินการกระทำตามพระคัมภีร์ของจอห์น สจ๊วต มิลล์คงไม่เหมาะสมที่จะนำไปเป็นเกณฑ์ในการตัดสินการกระทำได้เนื่องจากจอห์น สจ๊วต มิลล์ได้กล่าวไว้ว่าความสุขที่มีมากที่สุด สำหรับคนจำนวนมากที่สุด ถ้าคนทุกคนทำตามคำกล่าวของจอห์น สจ๊วต มิลล์โดยแสวงหาความสุขให้กับตนเองมากที่สุด ปัญหาความวุ่นวายคงเกิดขึ้นอย่างแน่นอน

ในพระคัมภีร์ของผู้วิจัยเองเห็นว่าหากต้องการให้สังคมมีความสุขและคนในสังคมมีความสุขที่ยั่งยืนเกณฑ์ตัดสินการกระทำตามพระคัมภีร์ของพระธรรมปิฎก (ประยูรย์ ปยุตโต) มีลักษณะที่เป็นไปได้มากกว่าเกณฑ์ตัดสินการกระทำตามพระคัมภีร์ของจอห์น สจ๊วต มิลล์ แต่ทั้งนี้คนทุกคนในสังคมก็มีสิทธิที่จะเลือกใช้เกณฑ์ตัดสินการกระทำต่าง ๆ ที่มีอยู่ให้เหมาะสมกับสถานการณ์นั้น โดยต้องเป็นเกณฑ์ตัดสินที่เป็นที่ยอมรับของคนในสังคมนั้น ๆ ด้วย